

Surrealistinen animaatio syntyy vaikka pienistä kivistä

Vuoropuhelun mahdollisuuksissa (1982) ei yhteysmäärästä synny.

Animaation surrealistinen mestari, tšekkiläinen **Jan Svankmajer** (s. 1934) vieraili Tampereen lyhytelokuvajuhlilla. Festivaali esitti hänen kaikki lyhytelokuvansa. Svankmajer on pessimisti, joka kritisoi tuotannossaan rationalismia jo paljon ennen **Peter Greenaway**ta.

Aluperin Svankmajer opiskeli nukketeatteria. Hänen elokuvansa syntyvät monilla tekniikoilla. Hän on tehnyt perinteisiä nukkeanimaatioita ja käyttänyt toisinaan eläviä näyttelijöitä ilman animaatiota tai trikkejä.

Svankmajerin elokuvat ovat aina teknisesti hallittuja mutta ominimillään hän puhalttaa hengen elotomaan romuun ja sekoittaa eri tekniikoita. Svankmajer väittää leffan vaikkapa pienistä kivistä, kuten Kivikissä, kolman-

nessa elokuvassaan vuodelta 1965.

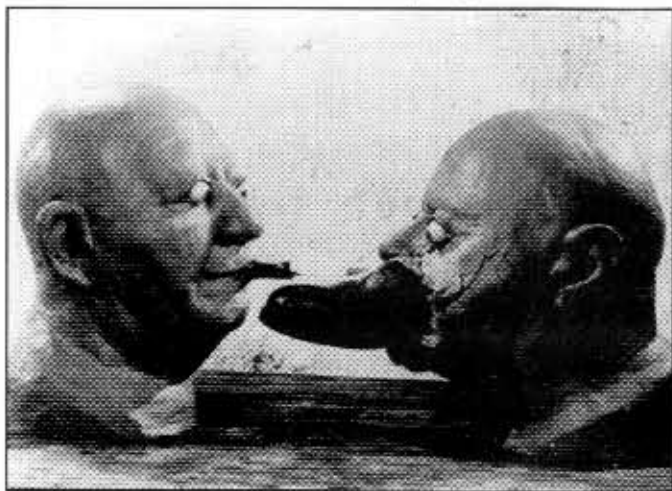
Lehdistötilaisuudessaan Tampereella Svankmajer puhui surrealismista ja korosti kuulamistaan prahalaiseen surrealististen taiteilijoiden ryhmään.

"Surrealismilla on Tšekkoslovakiassa pitkät perinteet. Ryhmä perustettiin vuonna 1934. Alkuun surrealismi oli taidesuuntaus, lopulta siitä tuli poliittinen termi. Minulle se merkitsee elämäntapaa, henkisen kasvun tietä, jolla on yhteyksiä alkuun", selittää Svankmajer.

"Surrealistien liikkeellä oli lyhyt laillinen elämä. Vuonna 1938 saksalaiset miehittivät kielsivät sen. Sodan jälkeen vuonna 1948 kommunistit kielsivät sen vuorostaan. Ryhmä järjesti ensimmäisen suuren julkisen näyttönsä Prahassa pari vuotta sitten sarjettivallankumouksen jälkeen. Itse liityin ryhmään vuonna 1970 vaimoni vaikutuksesta."

"Surrealistista toimintaa on eri puolilla maailmaa. Ranskassa surrealismi syntyi jo vuonna 1924, mutta tšekkiläinen surrealismi on aina ollut älyllisempää. Nykyisin Prahan ryhmässä on kolmesta jäsenestä. Kommunismin aikaan jouduimme kokoontumaan ja monistamaan lehtiä salaa."

Pimeys, valo, pimeys (1989) kertoo hirtehisesti svankmajerilaisen ihmisen "kehityskertomuksen".

"Maanalaisina aikoina Prahan ryhmä oli jäsennellyn henkireikä ja siksi haluamme korostaa työmme kollektiivisuutta. Ryhmä järjestää yhteisesiintymisiä, julkaisee lehteä ja antaa julkilausumia. Valitsimme eri teemoja, joita kaikki käyttävät omilla töissään. Esimerkiksi elokuva *Kellariin* (1983) liittyi pelot-teemaan ja kokoillan animaatio *Läsu Ihmemaassa* (1987) uniin. Myös erotiikkaa, vertauskuvia ja leikkejä on käsitelty. Yhden teeman käyttäminen saattaa kestää vuosia."

Svankmajerin elokuvat kuvaavat synkkää maailmaa. *Vuoropuhelun mahdollisuuksissa* (1982) ihmisten kaikenlainen kanssakäynnin johtaa silkkään tuhoon ja uusimmassa lyhytelokuvassa *Ruokaa* (1992) semmoinenkin perustoiminta kuin syöminen näyttää ihmisen raadollisuuden. Svankmajerin pessimismi ilottuu sosialistista sortokoneistoa laajenemalle.

"Totalitaarisen systeemin aikana käytin tietysti symboleita kiellettyjen asioiden esittämiseen. Tällä hetkellä eletään alkuhuumaa ja ihmiset tekevät urakalla kaikkea, mikä oli aiemmin kielletty. Jo nyt voi kuitenkin nähdä, että ideologiset rajat ovat vaihtuneet taloudellisiin. Vuonna 1985 poliisi sulki suuren surrealistien näyttelyn. Nyt ei projekteillemme löydy rahaa. Analogon-lehdellämme on rahaa korkeintaan neljää seuraavaa numeroa varten."

"Tavallaan asiat ovat vapautuneet, mutta minun mielestäni koko sivilisaation rakenne tukee totalitariaa. Minun puolestani voisimme vaikka palata kivikaudelle, jos se olisi mahdollista."

"Rationaalinen maailmankuva on vienyt maailman tuhon partaalle. Minulle surrealismi on keino kritisoida rationalismia - sitä voisi kutsua surrationalismiksi. Nyt kun marxismi on kuollut, nuoriso etsii uusia ideologioita henkisessä tyhjiössä. Surrealismilla on tarjota uuden lähestymistavan ja vaihtoehtoisen elämäntavan. Se vaatii kuitenkin erityistä mielenlaatua eikä siksi pääse koskaan laajaan suosioon."

"Minulle leikki on tärkeä osa surrealismia. Monet elokuvani ovat syntyneet ilman käsikirjoitusta, leikkimällä. Sen keinoilla käsittelen maailmaamme."

Juuri leikkimielisyys nostaa Svankmajerin elokuvat pelkän pessimistisen saarnaamisen yläpuolelle. Se näkyy teknisessä toteutuksessa, joka on silkkaa keksimisen riemua, mutta myös hirttehisenä huumorina. Svankmajerin elokuvat nostavat katsojan eteen peilin, joka näyttää, ettemme seuraakaan arkielämässämme järjettä niin paljon kuin haluaisimme uskotella.

Ehkäpä vika ei olekaan rationalistisessa ajattelutavassa, vaan ihmisen kykenemättömyydessä noudattaa sitä.

Harri Röpötti

Animaatiot juhlivat

TAMPEREELLA

Tampereen lyhytelokuvajuhlat pursuivat tänä vuonna animaatiota jopa poikkeuksellisen runsaasti. Erikoissarjoissa esitettiin suomalaisen animaation 80-vuotista historiaa, Svankmajerin upeaa tuotantoa ja **Walerian Borowczyk**in tekotaidetta. Myös kansainväliseen kilpailuun osallistui ennätysmäärä animaatioita.

Yrjö Nybergin ja **Hjalmar Löfvingin** tekemät kotimaisen animaation ensiaskeleet 10-, 20- ja 30-luvulta olivat ikääntymisestä huolimatta ja sen vuoksi hervottoman hauskoja. Ylen animaatiokilpailun kahdeksan voittajatyötä todistivat nykyisestä osaamisesta tietokoneanimaatiota myöten. Nuorten tekijöiden ideat jäivät vielä raakileiksi. Vain **Antonia Ringbomin** *Ylhäällä ja alhaalla* näytti kaikinpuolin täysipainoiselta.

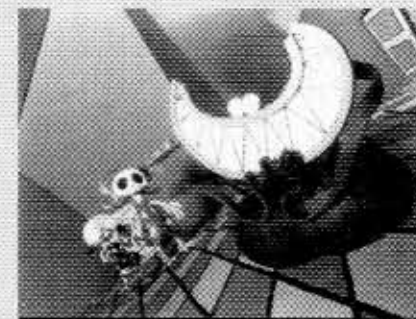

Nick Parkin hullun hauska Väärät housut voitti Tampereen kansainvälisen kilpailun pääpalkinnon.

Kansainväliseen kilpailuun oli kelpuutettu **Katariina Lillqvistin** toinen upea Kafka-tulkinta *Kamarihaikara*, mutta tasokkaassa seurassa se jäi palkinnotta.

Eryyisesti 80-luvulta alkaen vireänä pysytellyt brittianaatio näkyi sekä kilpailun esityksissä että palkintosijoilla. Ensimmäistä kertaa vuosin raati äkkäsi, ettei elokuvan tarvitse olla kuolemanvakava ollakseen hyvä ja antoi pääpalkinnon englantilaisen **Nick Parkin** hillittömän hauskalta puolittuntiselle *Väärät housut*.

Myös parhaan animaation titteli meni Englannin, **Boris Kossmeihin** tietokoneanimaatiolle *En ilman käsittämättömyydeni*. Kuvataiteilijan saivat **Riho Untin** Eestin vapautta Kadonneen aarteen metsästäjät -parodialla kartoittava *Kaaliapää* ja turhan perinteiseksi kan-

Boris Kossmeihin tietokoneanimaatio En ilman käsittämättömyydeni valittiin parhaaksi animaatioksi.

nanotoksi jäänyt **Joanna Quinnin** *Britannia* - niin ikään Englannista.

Taiwanilaisen **C. Jay Shihin** *Talpet Taipei*, amerikkalaisen **Mark Gustafsonin** *Herra Vastus* ja moni muu hieno animaatio eivät mahtuneet palkintosijoille, mutta yleisesti ottaen tuomariston maku osui kohdalleen.

Yleisön onneksi Borowczykin pitkä elokuva *Herra ja rouva Kabalin teatterin* kopiota ei saatu Tampereelle. Sen tilalla nähtiin yksi koko festivaalin kohokohdista, **Dave Brothwickin** tuurimittainen mestariteos *The Secret Adventures of Tom Thumb*. Sekin oli kotoisin Englannista, kuinkas muuten.

Tampereen juhlat joutaisivatkin koota pikimmiten laajan sarjan 80- ja 90-lukujen brittianaatiota, jossa Channel4-telekanavanalla on ollut usein sormensa pelissä.

Harri Röpötti

Mark Gustafsonin Herra Vastus jäi tasokkaassa kisassa palkinnotta.